

PEDAGOGIK JARAYONNI TASHKIL QILISHDA TIZIMLI YONDASHUVNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK MOHIYATI

Namangan davlat pedagogika instituti magistranti

Abdupattoyeva Barhayo Nozimjon qizi

barhayoabdupattoyeva@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada pedagogik jarayonni samarali tashkil etishda tizimli yondashuvning pedagogik va psixologik mohiyati yoritib berilgan. Tizimli yondashuvning ta'lim jarayonidagi o'rni, uning tarkibiy qismlari, o'qituvchi va o'quvchi faoliyatining o'zaro bog'liqligi ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Shuningdek, tizimli yondashuv asosida ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: pedagogik jarayon, tizimli yondashuv, pedagogik tizim, psixologik omillar, ta'lim samaradorligi, o'qituvchi va o'quvchi hamkorligi.

ПЕДАГОГИКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ СИСТЕМАТИЧЕСКОГО ПОДХОДА К ОРГАНИЗАЦИИ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОЦЕССА.

**Магистрантка Наманганского государственного педагогического
института**

Абдупаттоева Бархайо Нозимджон кизи

barhayoabdupattoyeva@gmail.com

Аннотация: В данной статье освещается педагогическая и психологическая сущность систематического подхода к эффективной организации педагогического процесса. Научно и теоретически анализируется роль систематического подхода в образовательном процессе, его компоненты и взаимосвязь деятельности учителя и ученика. Также указываются пути повышения эффективности образования на основе систематического подхода.

Ключевые слова: педагогический процесс, систематический подход, педагогическая система, психологические факторы, эффективность образования, сотрудничество учителя и ученика.

PSYCHOLOGICAL ESSENCE OF A SYSTEMATIC APPROACH IN ORGANIZING THE PEDAGOGICAL PROCESS.

Master's student of the Namangan State Pedagogical Institute

Abdupattoyeva Barhayo Nozimjon qizi

barhayoabdupattoyeva@gmail.com

Abstract: This article highlights the pedagogical and psychological essence of a systematic approach to the effective organization of the pedagogical process. The role of a systematic approach in the educational process, its components, and the interrelationship of teacher and student activities are scientifically and theoretically analyzed. Also, ways to increase the effectiveness of education based on a systematic approach are indicated.

Keywords: pedagogical process, systematic approach, pedagogical system, psychological factors, educational effectiveness, teacher-student cooperation.

Kirish: Hozirgi globallashuv va ta'lim tizimini modernizatsiya qilish sharoitida pedagogik jarayonni ilmiy asosda tashkil etish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ta'lim sifati va samaradorligini oshirishda an'anaviy yondashuvlar bilan bir qatorda, zamonaviy metodologik yondashuvlar, xususan, **tizimli yondashuv** alohida o'rin tutadi. Ushbu yondashuv pedagogik jarayonni yaxlit, o'zaro bog'liq elementlar majmui sifatida ko'rib chiqishni taqozo etadi.

Tizimli yondashuv — bu pedagogik jarayonni alohida-alohida emas, balki bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lgan elementlar tizimi sifatida o'rganish va tashkil etishdir. Pedagogik jarayon quyidagi asosiy komponentlardan iborat tizim hisoblanadi:

- maqsad,
- mazmun,

- metod va vositalar,
- subyektlar (o'qituvchi va o'quvchi),
- natija.

Mazkur komponentlarning har biri o'zaro ta'sirda bo'lib, ulardan biridagi o'zgarish butun tizim faoliyatiga ta'sir ko'rsatadi[2].

Tizimli yondashuvning pedagogik mohiyati

Pedagogik nuqtayi nazardan tizimli yondashuv ta'lim jarayonining:

- izchilligi,
- uzluksizligi,
- mantiqiyliigi,
- rejalashtirilganligi kabi jihatlarini ta'minlaydi.

O'qituvchi ta'lim maqsadini aniq belgilab, unga mos mazmun, metod va vositalarni tanlaydi. Natijada pedagogik faoliyat tartibli va boshqariladigan tizimga aylanadi.

Tizimli yondashuv o'qituvchidan yuqori darajadagi pedagogik tafakkur, rejalashtirish va tahlil qilish ko'nikmalarini talab etadi[1].

Tizimli yondashuvning psixologik mohiyati

Psixologik jihatdan tizimli yondashuv o'quvchining:

- individual xususiyatlarini,
- yosh va psixofiziologik imkoniyatlarini,
- qiziqish va ehtiyojlarini hisobga olishga asoslanadi.

Ta'lim jarayonida o'quvchining bilish faoliyati, motivatsiyasi va emotsional holati tizimning muhim bo'g'ini sifatida qoraladi.

O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi subyekt-subyekt munosabatlari ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi hamda shaxs rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Tizimli yondashuv asosida pedagogik jarayon samaradorligini oshirish

Pedagogik jarayonda tizimli yondashuvni samarali joriy etish quyidagi omillar orqali amalga oshiriladi:

- ta'lim maqsadlarini aniq va o'lchab bo'ladigan tarzda belgilash;
- fanlararo integratsiyani ta'minlash;
- innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish;
- o'quvchilarning mustaqil va ijodiy faoliyatini rivojlantirish;
- pedagogik tahlil va refleksiyaning yo'lga qo'yish[4].

Tizimli yondashuvda narsa-hodisalarning mavjud muhitdagi o'rni, uning boshqa atrofdagi narsa-hodisalar bilan bog'liqligini ochish ancha osondir. Shu asosda uning o'tmishini, hozirgi holati va istiqbolini bilib olish mumkin. Buning uchun tizim tarkibiy qismlari (komponentlari)ning umumiy tizimidagi har birining bajaradigan vazifasi, ularning o'zaro bog'liqligi va munosabati alohida alohida va so'ngra yaxlitligicha tahlil qilinadi. Tizimli yondashuv pedagogik hodisalarni tadqiq qilishda ular mohiyatini chuqur anglash, qismlarga bo'lib va yaxlitligicha tahlil qilish asosida bog'lanishlarni ochish imkoniyatini beradi.

Tizimli yondashuv pedagogik hodisalar va qonuniyatlarni bir butun va uning tashkil etuvchi qismlar, umumiylikdan xususiylikka qarab tahlil qilish asosida ular o'rtasidagi o'zaro bog'lanishlarni gnoseologik mohiyatini ochish, tizimni tashkil etuvchi qismlar umumiy tizimda o'rni, bajaradigan funksional vazifalarini aniqlash orqali har birini o'ziga xos tomonlarini aniqlash demakdir. Pedagogik tizim deganda tuzilishi (struktura) va bajaradigan vazifasi jihatidan bir-biriga o'zaro bog'lanishda bo'lgan ta'lim-tarbiya maqsadlariga xizmat qiluvchi tizimni tushunishi kerak[5]. E.L.Belkin pedagogik tizimni shunday ta'riflaydi. Pedagogik tizim bu ijtimoiy tizimning bir qismidir. Uning pedagogik tizimi oltita elementdan iborat bo'lib, invertir daraxtining shaklida ifodalanadi (barcha elementlar o'zaro bog'liq):[3]

Ta'lim va ta'limning maqsadlari O'quv va ta'lim texnologiyalari (usullar, metodlar, shakllar) Tashkiliy shakllar Talaba Pedagogik jarayoni o'qituvchi tomonidan yaratilgan. Oqim yoki uning yaratuvchisi bo'lishidan qat'i nazar, u har doim bir xil tuzilishga ega: Maqsad - tamoyillar - tarkib - usullar - shakllar - shakllar. Maqsadda o'qituvchi va talaba izlayotgan pedagogik o'zaro ta'sirning yakuniy natijasi aks ettiradi. Bu pedagogikaning tizimni shakllantiruvchi omil. Maqsad

pedagogik jihatdan ta'birli ijtimoiy tajribaga xosdir, u albatta o'qituvchilar va o'quvchilar faoliyatida va faoliyatida mavjud.

Mustaqil Respublikamiz uzluksiz ta'lim tizimining umumiy maqsadi komil insonni shakllantirish. Bu umumiy maqsad har bir bo'g'in (ta'lim turlari) da o'ziga xos maqsadlarga bo'linadi. Hamma bo'g'indagi umumiy maqsadga funksional, ya'ni bajaradigan vazifasi jihatdan o'zaro bog'lanishda, aloqadorlikda bo'ladi. Bular uchun umumiy tomon maqsaddir. Demak, pedagogik tizim uchun struktura(tuzilish)dan keyin belgilovchi komponent(xususiyat) maqsad hisoblanadi. Pedagogik jarayon muayyan tizim hisoblanadi. Shu jarayonni boshqarish, ya'ni ta'lim muassasasi ichki boshqaruvi ham murakkab tizim sifatida ikkita tizim: boshqaruvchi direktor(uning o'rinbosarlari, o'qituvchilar metod birlashma rahbarlari, jamoat tashkilotlari, o'quvchilar jamoasi rahbarlari) va boshqariluvchi(pedagoglar jamoasi, o'quvchilar jamoasi) lardan tashkil topadi va ular doimo mustahkam birlikda va o'zaro aloqadorlikda bo'ladi. Bular o'rtasidagi bog'lanishlarni chuqur tushunish va ular imkoniyatidan foydalanish ularga tizim sifatida qarashni taqozo qiladi[2].

O'quv yurti ichki nazoratiga tizim sifatida yondashish pedagogik jarayon qonuniyatlarining mohiyatini va uning tarkibiy qismlari o'rtasidagi bog'lanishlarni tushunish, ular harakatini o'zaro muvofiqlashtirish imkoniyatini beradi. Har bir tarkibiy qismning umumiy tizimdagi o'rnini alohida aniqlash, shu bilan birga ularni uyg'unligi, bir butunligini chuqur tasavvur qilish asosida yaxlitligini ta'minlashga imkon beradi. Bunda pedagogik jarayon har tarkibiy qismning o'z funksiyasini bajarishi butun tizim maqsadiga erishishini ta'minlovchi mexanizm sifatida qarash lozim. Shu asosda pedagogik jarayon sub'ektlari rahbarlar, pedagoglar va o'quvchilar jamoasi harakatlarining maqsadi, mazmuni, vosita va metodlarini umummaqsadga erishishi uchun yo'naltirish mumkin bo'ladi[4]. Ta'lim tizimiga bunday yondashish o'z-o'zidan emas, balki rahbarning boshqarishning nazariy asoslarini bilishi va undan amaliy faoliyatga foydalana olishi bilan shu

asosda boshqarish maqsad va vazifalarining, metodlarining yaxlitligini ta'minlashini taqozo qiladi.

Ta'lim tizimini boshqarishga tizimli yondashuv ichki nazoratda pedagoglar va o'qituvchilarning muvofiqlashtirilgan samarali faoliyatini, tarbiyaga va tarbiyalanuvchilar harakatlarining bir-biriga mosligini tashkil etish zaruriyatidan kelib chiqadi. Axborot to'plash tashkiliy-pedagogik, o'zaro muloqotni jamoa jipslik darajasiga mos keladigan shaklini belgilash va shu asosda jamoaga ma'muriy, axloqiy, ijtimoiy-psixologik ta'sir ko'rsatishning qulay shaklini belgilash asosida o'quvchilar bilan olib boriladigan ta'limtarbiyaning samaradorligini oshirishga imkon beradi[5].

Xulosa qilib aytganda, pedagogik jarayonni tashkil etishda tizimli yondashuv ta'limning pedagogik va psixologik jihatdan mukammalligini ta'minlaydi. Ushbu yondashuv o'qituvchi va o'quvchi faoliyatini yagona maqsad sari yo'naltirib, ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Tizimli yondashuv zamonaviy ta'lim tizimining metodologik asosi sifatida muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ziyomuhammadov B., Tojiyev M. Pedagogik texnologiya asoslari. – Toshkent, 2019. – B.45-50.
2. Pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqarish, sifat va samaradorligini oshirish texnologiyalari. T. Turg'unov, L. A. Maqsudova, H. M. Tojiboyeva, G. M. Nazirova, M. A. Umaraliyeva: Toshkent – 2014. – B.155-156.
3. Tizimli yondashuv asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari ta'lim jarayonini tashkil etish metodikasi// Sh. O'ktamova magistrlik dissertatsiyasi. Jizzax 2022 y. – B.67-70.
4. To'raqulov X. A., Xasanboyev J., Usmonov N. O., Alqarov I. Sh., To'raqulov O. X. Ilmiy tadqiqot asoslari. O'quv qo'llanma.- T: Fan va texnologiya, 2011. – B.80-85.
2. Davletshin M. Pedagogik psixologiya. – Toshkent, 2018. – B.124-150.
5. Klarin M. V. Innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Moskva, 2017. – B.48-49.